

ӨНӨКӨТ КЫЛМЫШТУУЛУК ЖӨНҮНДӨГҮ МЫЙЗАМДАРДЫН ӨНҮТҮҮСҮНҮН ЖАЗЫК-УКУКТУК АСПЕКТИСИ

Уголовно-правовой аспект развития законодательства о рецидиве Преступлений

Criminal legal aspect of the development of legislation on the recidivism of crimes

Макалада автор тарабынан өнөкөт кылмыштуулук жөнүндөгү мыйзамдардын өнүгүүсүнүн жазык-укуктук аспектиси каралган. Автордун пикири боюнча, өкмөттүк эмес уюмдар өнөкөт кылмыштуулуктуалдын алууга багытталган программаларды жүзөгө ашыруу ишмердүүлүгүн жайылтышы керек. Тажрыйба жүзүндө көрсөтүлгөндөй, эгерде алар аймактардын экономикалык спецификалык, маданий-социалдык, демографиялык жана башка өзгөчөлүктөрү аймактык деңгээлде иштелсе жана ишке ашырылса анда мындай программалардын натыйжалуулугу абдан эле жогорулайт. Кылмыш-жазык сот адилеттигинин иш жүзүндөгү системасы калктын, мыйзамдуу түрдөгү экономика чөйрөсүнөн киргизилген армияны толуктоо, улуттун ден соолугунун начарлаган прионизациялоонун жана маргинализациялоонун негизги булактарынын бири болуп калды. Бул зарылдыктын шарттары аны жеңилдетүү боюнча анча чоң эмес же орточо оор кылмыш жасаган адамдар боюнча карателдик саясатка карата олуттуу түрдө өзгөртүлгөндүгү каралган.

Урунттуу свдвр: жазык-укуктук саясат; өнөкөт кылмыштуулук; сот өкүмү; кылмыш-жазык; жазык-процессуалдык жана жазык-аткаруу мыйзамдарын гумандаштыруу.

Статье автором рассматривается уголовно-правовой аспект развития законодательства

о рецидиве преступлений. По мнению автора, следует поощрять неправительственные организации,

деятельность которых направлена на осуществление программ предупреждения рецидивной преступности. Как показывает опыт, эффективность таких профилактических программ значительно повышается, если они разрабатываются и реализуются на региональном уровне, с учетом специфических экономических, социально-культурных, демографических и иных особенностей региона. Фактически система уголовного правосудия стала одним из основных источников прионизации и маргинализации населения, пополнения армии людей, выключенных из сферы легальной экономики, ухудшения здоровья нации. Это обусловило необходимость существенной корректировки карательной политики в сторону ее смягчения по отношению к лицам, совершающим преступления небольшой или средней тяжести.

Ключевые слова: уголовно-правовая политика; рецидив преступлений; приговор суда; гуманизация уголовного права; уголовно-процессуального и уголовно-исполнительного законодательства.

In this article, the author considers the criminal legal aspect of the development of legislation on the recidivism of crimes. In the author's opinion, non-governmental organizations whose activities are aimed at implementing programs for the prevention of recidivism should be encouraged. Experience shows that the effectiveness of such prevention programs is significantly increased if they are developed and implemented at the regional level, taking into account the specific economic, socio-cultural, demographic and other characteristics of the region. In fact, the criminal justice system has become one of the main sources of ghosting and marginalization of the population, replenishing the army of people turned off from the legal economy, and deteriorating the health of the nation. This necessitated a significant correction of the punitive policy towards its mitigation in relation to persons committing crimes of small or medium gravity.

Keywords: *criminally-legal policy; relapse of crimes; court verdict; humanization of criminal; criminal procedure and penal enforcement legislation.*

Кылмыш-жазык сот адилеттигинин иш жузундегу системасы калктын, мыйзамдуу турдегу экономика чейресунен киргизилген армияны толуктоо, улуттун ден соолугунун начарлаган прионизациялоонун жана маргинализациялоонун негизги булактарынын бири болуп калды. Бул зарылдыгын шарттары аны женилдетуу боюнча анча чоц эмес же орточо оор кылмыш жасаган адамдар боюнча карателдик саясатка карата олуттуу турде эгертулгендугу каралган.

внекет кылмышы женунде мыйзамдардын кылмыш-жаза-укуктук аспектиси кылмыш тузумунде эгече орунду гана эмес, внекет кылмыш саясаттын натыйжалуулугун индикатору болуп саналат, ал ошондой эле кылмыш-жаза-укуктук мамилелерди, коомдук саламаттыкты сактоо жана жузеге ашыруусуна шарт тузот. Акыркы убактарда кылмыш саясаты ачык-айкын айтып, акырындык менен енекет тармагында, анын ичинде, ал кылмыш-жаза-укуктук мамилелерди гумандаштыруусу байкалып келет.

Биздин коз караш боюнча, артыкчылыктары болуп: мамлекеттин кылмыштуу саясатын репрессиялык иш-милдеттерди жузеге ашыруунун маанилуу либералдаштыруу; Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодексинин взгече белугунун бир кайталануу институтуна тиешелуу эгертүү тушунуктер жана аныктамаларды киргизуу; тартипке келтируу жана енекет кылмыш жазасынын оптималдаштыруу; Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодексинин тийиштуу бир нече кылмышка баа беруу белугунун нормаларын эгертүү.

Жогорку кайталоо баасы оор же эгече оор кылмыштарды жасагандыгы учун кылмыш-жаза жоопкерчилигине алынган туткундарды керсетет. Объектинин турлеруне жараша уурдоо, тоноо сыяктуу мулкке байланышкан кылмыштардын бир нече жолу кол салуулар менен рецидив мунезделет[1].

Турмеден бошотулган адамдарды коомдук калыбына келтируу женунде мыйзамды тез арада кабыл алууга муктаж, деп эсептейбиз. Бул мыйзамдын негизги жоболору, аларды жаза етеп жаткан адамдарга камдык милдети жумуш жана иш менен камсыз кылуу учун мамлекеттик ишканалардын жана уюмдар менен тыгыз байланышта болушу керек, ошондой эле иш менен камсыз кылуунун мамлекеттик кызмат, башка мамлекеттик органдар жана коомдук бирикмелер менен ушул жана башка коомдук маселелерди чечууге кызматташууга катары; ишке кабыл алууда жарандардын бул категориясына кемек керсеткон органдарга жана коомдук бирикмелерге бизнес учун салык жана башка женилдеттуулордуу беруу; камакка чейин ээлеп турган турак жай учун эркиндигинен ажыратууга соттолгон адамдарга укуктарын сактоо; жалгыз, карылар уйунде жашаган, улгайган адамдар жана майыптар учун жардам беруу; коомдук жардам женундегу мыйзамдарды бузгандыгы учун кызмат адамдарынын жоопкерчилиги; жергиликтуу ез алдынча башкаруу органдарынын коомдук жардам борборлорунун тузуу зарылдыгы, ошондой эле атайын каражаттар материалдык жардам корсотуу.

внекет кылмыштар учун жаны бузуу жасалган учурда, бул соттуулугу алынып жана мыйзамдарга ылайык теленет жок болсо мурда, кучуне кирген соттун екуму менен атайылап кылмыш эрезеге жашка боюнча кылмыш жасаган адам тарабынан атайылап кылмыш катары таанылышы керек. Айыптоо бул учурдан кийин эмес, мурда эмес, акыркы болуп кайталануу иштиктуу белгиси катары иш-аракет ишенимдери жетилуу учурдан башталат. Соттуулук иш аякташы мыйзамга ылайык алып коюу же екуму жокко чыгарылган учурда пайда болот.

Бир туру катары кептуктен багынбоо теменку эгечелуктер менен айырмаланат:

а) кайталануу аты эки же андан кеп кылмыштарды биринчи жолу жасаган ошол эле жак болуп эсептелинет;

б) актылардын ар бир кылмышы болушу керек, б.а. кунеелуу кылмыш жообуна кайгы ылайык жазык мыйзамы менен тыюу салынган коомдук коркунучтуу жосун;

в) адаты тузуу аР бир кылмыш боюнча, кез карандысыз курамынын белгилерин камтыйт;

г) жана буга чейин жасаган, жана дагы бир жолу кылмыш атайылап болуп саналат;

д) мурда жасалган кылмыштар учун, иш кылмышы башталышы кучуне, сотгун айыптоо екуму мыйзамдуу кучуне кирген, жана мыйзамга ылайык алып коюу меенету менен бутет;

е) он сегиз жашка чейинки курактагы адам тарабынан жасалган кылмыш учун соттолуп, енекет кылмыштар деп таанууда эске алынбайт [2]. Базасы катары, илим кылмыштардын кендум классификациям иштелип чыккан, анын илимий-изилдее максатында жана мындан ары пайдалануунун мумкунчулугун чагылдырган юридикалык мааниге ээ болгон ар кандай белги учун тандалып алынышы мумкун. Мыйзам кабыл алуу ачык-айкын кендум симптомдук актыда объектти таануу учун олуттуу базалары кууш, бир багыт болуп саналат. Бул адамды иш жузунде жасаган куноосу боюнча кылмыш-жаза мыйзамдарынын долбоору езгерушуне бир кылмыш учун эркиндигинен ажыратуу турундегу жазаны мурда жасалган керсетуу менен байланыштуу.

Жалпысынан алганда, биздин пикирибиз боюнча, мындай мамиле кендум негиздер кылмыш таануу калыптандыруунун аймагында, анын ичинде, ал кылмыш-жаза-укуктук мамилелерди гумандаштыруу жалпы багытын чагылдырат.

Жаза саясатын женге салуу кылмыш мындан ары гумандаштыруу аркылуу жузеге ашырылышы керек, жазык-аткаруу жана жазык-аткаруу мыйзамдарына ылайык, кылмыш жаза жана эркиндигинен ажыратуу же камакта кармоо алдын алуу чаралары атаандаш колдонуу учун негиз уланттууда. Буга чейин Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинде каралган, анын ичинде эркиндигинен ажыратууга байланыштуу болбогон жаза реалдуу колдонуу кенейтуусу зарыл, бирок, алардын меенету жоктугунан же каржылоонун жетишсиздигинен колдонулбайт.

Биздин пикир, екметтук эмес уюмдар енекет кылмыштуулукту алдын алууга багытталган программаларды жузеге ашыруу ишмердуулугун жайылтышы керек. Тажрыйба жузунде керсетулгендей, эгерде алар аймактардын экономикалык спецификалык, маданий-социалдык, демографиялык жана башка езгечелуктеру аймактык денгээлде иштелсе жана ишке ашырылса анда мындай программалардын натыйжалуулугу абдан эле жогорулайт.

Пайдаланылган булактардын тизмеси

1. Алиев Н.Б. Повторность и рецидив преступлений по советскому уголовному праву. Махачкала, 1978.

2. Антонян Ю.М., Михлин А.С. Гуманизация и дифференциация условий содержания осужденных // Государство и право. 1995. N 8.

Рецензенты: Омукеева Н.А. - кандидат юридических наук, доцент КГЮА Джасакупбеков М.З. - кандидат юридических наук, адвокат ИП “Джасакупбеков М.З”